

יד
מהר"ע

שערי יצחק

השיעור השבועי

מפי מרן הגאון
הרב יצחק רצאבי שליט"א
פוסק עדת תימן

נמסר במוצש"ק
מסעי
אב ה'תשע"ו ב'שכ"ז
בבית המדרש "פעולת צדיק"
בני ברק

נושאי השיעור:

דברים לזכרו וקוים לדמותו של מו"ר הגה"צ נסים (נחום) רצאבי זצוק"ל – אביו של מרן שליט"א, שהיה ראב"ד העיר רצאבה ומחבר ספר אור הנר, במלאת כ"ד שנים לפטירתו. מהו עניין קריאת ההפטרה ע"י היתום בשבת שלפני היאר-צייט. מדוע את הברכה הראשונה על ההפטרה אומרים בסלסול ובנעימה, ואילו את הברכות האחרונות אומרים בניגון פשוט ורגיל. טעם הנוהגים לומר בברכת ההפטרה "ובנביאי האמת, והצדק", וטעם הנוהגים לומר "ובנביאי האמת והצדק" כפי שמקובל יותר לומר. האם קטן יכול לקרוא את ההפטרה, ומה הדין כאשר ישנו ספר תורה שני, כגון בר"ח ויו"ט וכדומה. מה המקור למ"ש מרן שליט"א בשע"ה, שאפשר שהגדול יקרא את המפטיר בס"ת, והקטן יקרא את ההפטרה. תשובות למערערים על המלים "תחת כנפי השכינה", בהשכבה. בנוסח ההשכבה שבסידורים, צ"ל "יסתירהו בצל כנפיו ובסתר אהליו", וכן צ"ל "הוא וכל שוכבי עמו ישראל". תשובה לשואל האם ניתן לומר בהשכבה לאשה את המלה "הצנועה והכבודה", למרות שידוע שהנפטרת לא היתה צנועה. הוספה בעניין המעשה של "היזהר מן יצדקתך", דהיינו מי שמתנהג בצידקות יתירה.

כל הזכויות שמורות

יוצ"ל ע"י מוסדות יד מהרי"ץ בני ברק
טלפקס: 03-5358404. נייד: 050-4140741
דוא"ל: yad@maharitz.co.il

להאזנה לשיעור דרך הטלפון:

קול יהודי תימן – 072-33-23-642
שלוחה 6

קול הלשון – 03-6171031

מספר השיעור במערכת קול הלשון – 487

מספר השיעור בדיסקים ובקו "קול יהודי תימן" – 363

ניתן להקדיש כל שיעור להצלחה ולרפואה, או לעילוי נשמת.
השם יוזכר בל"נ בתחילת השיעור מפי מרן הגאון שליט"א,
וכן באמירת "מי שבירך" בסוף השיעור.
פרטים בטלפון: 050-4140741. נא לתאם זאת לפני השיעור.
והתורמים והמסייעים להפצת התורה ולזיכוי הרבים,
ימלא המקום ב"ה כל משאלות ליבם לטובה. אכ"ר.

מה שהיה, לכן הוא לא רצה לקבל עליו שום תפקיד רשמי, ונשאר ספון בד' אמותיו.

כאשר הוא נפטר, אמר מישוהו שהכיר אותו מקרוב, בהספד דבר שלא ידעתי אותו לפני כן. הוא אמר, שהוא שאל אותו אחרי שעלה לארץ, מארי, אם כן תורה מה תהא עליה? הוא ענה, יש לי בן, ואני מלמד אותו תורה.

אין ספק, כי ספרי 'שלחן ערוך המקוצר', לא היו יוצאים לאור בלעדיו. כל היסודות, כל מה שכתבתי, בכל הספרים בעצם, אבל בשלחן ערוך המקוצר, שזכינו בס"ד והוא נתקבל בציבור, ובנה את העדה מבחינה תורנית, הכל זה בזכותו. א"כ בעצם, שלחן ערוך המקוצר, זה שלו. אצלו, הדברים שהיו במסורת בע"פ, ואנחנו רק העברנו את הדברים בכתב. הדבר בא לידי ביטוי, לדעת את כל הפרטים ופרטי הפרטים, ולברר את כל היסודות.

אני אומר זאת, כי שמעתי שישנם השואלים, מדוע במודעה שפירסמנו, לגבי מי שירצה להגיע בעז"ה לעלייה לקברו, כתבנו כי 'מוקירי זכרו' המעוניינים להצטרף, יפנו אל הרב ניר טיירי הי"ו. הם טענו, כי הם לא מכירים אותו. נכון. בודאי ישנם כאלה, שלא הכירו אותו. לכן אני אומר, כי מי שלא הכיר אותו, יכול לראות את התוצאות, את הספרים, ויבין שבעצם הכל הגיע מכוחו ומכוח-כוחו. א"כ בעצם, הזכות היא שלו. בלעדיו, הספרים הללו לא היו יוצאים לאור.

ולמעשה, כל מה שאני עושה, כאשר אני בודק בשרשים, אני רואה כי בעצם הכל מתחיל ממנו, ואנחנו רק ממשיכים ומוסיפים לפי מצב הדור, ולפי הנחוצו בדור שלנו, הבאנו זאת בכתב.

בעז"ה, פירסמנו זאת השנה, במלאות כ"ד שנים לפטירתו, כיון שבדעתנו להוציא לאור את הספר אור הנר, אשר יכלול את כל מה

דברים לזכרו וקוים לדמותו של מו"ר הגה"צ נסים (נחום) רצאבי זצוק"ל – אביו של מרן שליט"א, שהיה ראב"ד העיר רצאבה ומחבר ספר אור הנר, במלאות כ"ד שנים לפטירתו.

השיעור מוקדש לעילוי נשמת אבא מארי הרב הגאון נסים הנקרא מארי נחום בן הרב נסים זצ"ל, לרגל היאר-צייט שיחול בעז"ה השבוע ביום רביעי ו' מנחם אב.

לפני כמה שיעורים, במוצש"ק פינחס, הזכרנו את אחיו, הרה"ג ישראל זצ"ל. שניהם היו חברותא, אשר קיבלו על עצמם, שלא ללכת ד' אמות בלא תורה. הם היו הולכים ביחד בדרך, וחוזרים ושונים את משנתם בעל פה, וכאשר הם לא היו זוכרים את ההמשך, הם היו נעצרים. לא המשיכו בדרך, עד שיזכרו את ההמשך.

אבא מארי זצ"ל, היה דמות מפליאה. מי שהכיר אותו, יודע זאת. דמות מיוחדת. האנשים היו מתפעלים, שהוא יודע את כל התורה על פה. כאשר אומרים 'כל התורה', אין פירושו כגון מסכת שבת ומסכת פסחים וכו', אלא ובפרט על ההלכות המסובכות והנדירות ביותר. כגון, עירובין, יבום וחליצה, נגעים, ופרה אדומה, והלכות כלי המקדש. כבר אינני מדבר על כך, שבזמן הגעלת כלים, זכורני שכאשר הכשרנו כלים לפסח, הוא היה אומר תוך כדי ההכשרה את השו"ע עם פירוש שתילי זיתים בעל פה, כביכול הוא קורא מתוך הספר. מי שלא ראה זאת, קשה לו להאמין. כאשר תלמידי חכמים חשובים היו באים איתנו במגע, היו מרגישים את עצמם ממש אפס אפסים כלפיו.

ומצד שני, הוא לא היה מחזיק טיבותא לנפשיה, והתנהג בצניעות מופלאה. וכאן בארץ ישראל, הוא לא רצה לקבל שום תפקיד ציבורי. בארץ תימן, הוא היה הראב"ד של עיר, אבל בארץ ישראל, הוא ראה שהעולם השתנה, זה לא

נחת יתירה, כדאיתא בזוהר חדש מעשה דההוא יודאי וכו', ואשרי המכבד את הוריו.

בודאי שזהו דבר טוב. אבל משום מה, הדבר לא התקבל כל-כך. אצל הספרדים, הדבר נהוג יותר. אינני יודע, האם אצל כולם. אבל הם נוהגים, כי אז בכל שבת ושבת, הבן עולה לקריאת ההפטרה. אולם אצלנו התימנים, אין דבר כזה, שמישהו יעלה בכל שבת לקרוא את ההפטרה. כפי שלא מקובל שהבן עולה ש"צ לכל התפילות. קשה להם לסבול, שאותו אדם עולה כל הזמן, בכל שבת ושבת. בשלמא לגבי אמירת קדיש, בסדר, אבל לא שהוא יקרא את ההפטרה בכל שבת?

שמעתי כי ישנם בקהילותינו כאלה, המעדיפים לעלות שביעי, ובפרט שישנו קדיש לאחר מכן. בכל אופן, מסתבר שזהו ג"כ דבר טוב, ובפרט בתוך השנה הראשונה, לעלות כמה שאפשר, שיקנה את ההפטרות. אמנם, אי אפשר לעלות בכל שבת, באופן קבוע. וכמובן, גם לא מקובל לתת לו זאת. גם אלה הנוהגים, שבשבת שלפני היאר-צייט, זאת הזכות שלו, ונותנים לו לעלות אפילו מבלי שישלם, לא אכנס כעת לכל הפרטים בעניין זה, כל בית כנסת לפי המנהגים שהוא קובע, אבל בכל אופן ישנה זכות מיוחדת בשנה הראשונה שהוא יקרא את ההפטרה. גם זאת עלינו להבין, מדוע הדבר כך? בכל אופן, לגבי מה שהתקבל יותר הוא, שבשבת היאר-צייט, הבן קורא את ההפטרה. מה הקשר בין הדברים?

התשובה היא, כי בברכות ההפטרה, יש צידוק הדין. אנחנו אומרים כך, בא"י אמ"ה, צור כל העולמים, הצדיק בכל הדורות, האל הנאמן האומר ועושה וכו'. זה כמו הצדקת הדין, על הפטירה. כפי שנאמר, הַצּוּר תָּמִיד פֶּעֱלוֹ, פִּי כָּל דְּרָכָיו מִשְׁפָּט, אֵל אֱמוּנָה וְאֵין עוֹל, צָדִיק וְיֵשֶׁר הוּא [דברים ל"ב, ד']. בברכת ההפטרה, ישנו רמז על הצדקת הדין.

שנשאר לנו ממנו. לצערי, לא הכל נשמר. אבל בעז"ה, בספר אור הנר, נביא את כל מה שנשאר לנו בכתובים, תשובות ומאמרים שהוא כתב. התחלתי להוציא זאת לפני כמה שנים, אבל הפסקתי, כיון שנכנסתי לעניינים אחרים. אני מקוה שכעת, בשנת כ"ה לפטירתו, זהו חצי יובל, תהיה סייעתא דשמיא.

לכן אני מבקש, כל מי שיש ברשותו פרטים עליו, בכתב או בעל-פה, או על העיר שלנו רצאבה, כיון שהכל בעצם קשור אליו. כבר אמרו, כי מי שרוצה לדעת על העיר רצאבה, עליו להכיר ולדעת מי זה מארי נחום. כי הוא היה המרכז של עיר. כי בתימן, הכל היה בנוי על תורה ויראת שמים, וכל ההנהגה היתה תלויה ביד הרבנים. לכן, כיון שהוא היה ראב"ד העיר, בכל העיר וסביבותיה, ואפילו ממקומות אחרים, היו באים בכדי להתדיין ולהישפט על פיו.

גם שיעור זה, הנמסר כעת, קשור לעילוי נשמתו.

מהו עניין קריאת ההפטרה ע"י היתום בשבת שלפני היאר-צייט.

נתחיל בעניין המקובל והנהוג, שהבן קורא את ההפטרה, בשבת שלפני היאר-צייט. דהיינו לפני תאריך הפטירה, שזה, לפני יום פקודת השנה. חוץ מכך, שהוא אומר את הקדיש. וישנם כאלה הנוהגים, שהוא גם עולה ש"צ בתפילות. אבל עניין קריאת ההפטרה, התקבל אצל כולם.

מה העניין בכך, שהבן יקרא את ההפטרה?

מהרי"ץ זיע"א כותב בעץ חיים [דף ק"מ ע"א] כך, טוב לבנים, בתוך שנת אביהם או אמם, להפטיר בבית הכנסת. זהו עניין אחר. המדובר הוא, לגבי השנה הראשונה. ובכן יהיה למת

מדוע את הברכה הראשונה על ההפטר
אומרים בסלסול ובנעימה, ואילו את הברכות
האחרונות אומרים בניגון פשוט ורגיל.

מישהו שאל, מדוע אנחנו נוהגים, לומר את
הברכות שלאחר ההפטר, בניגון רגיל ופשוט,
ולא בניגון מסולסל, כמו הברכה הראשונה,
שאומרים אותה בניגון.

התשובה לכך היא, כי כיון שאנחנו מבקשים
על החרבן, 'רחם על ציון וכו', 'את צמח
דוד עבדך מהרה תצמיח וכו'. הרי בחלק מן
ההפטרות, הנביאים מדברים על הגאולה.
ובברכות האחרונות, אנו מדברים על הנושא
הזה. א"כ, כיון שזהו עניין של עגמת נפש,
זלעגומת נפש תנקום נקום (כצ"ל) מהרה
בימינו, לכן אי אפשר לומר את הברכות
הללו בסלסול. אמנם, אי אפשר לאמרם
במנגינה עצובה, כיון שזהו יום שבת. לכן
אומרים אותן, בניגון פשוט. אבל את הברכה
הראשונה, אומרים במנגינה מיוחדת.

טעם הנוהגים לומר בברכת ההפטר 'ובנביאי
האמת, והצדק', וטעם הנוהגים לומר 'ובנביאי,
האמת והצדק' כפי שמקובל יותר לומר.

דרך אגב, ברצוני להסביר, את חילוקי
המנהגים, מדוע ישנם האומרים בברכה
הראשונה, 'הבוחר בתורה, במשה עבדו, ובי
שראל עמו. ובנביאי, האמת והצדק'. וישנם
האומרים, 'ובנביאי האמת, והצדק'. ישנם
שני מנהגים, בעניין זה. ועיין בהרחבה בעניין זה,
בשיעור מוצש"ק מטות ה'תשע"א.

ביררתי את הנושא הזה, והתברר לי, כי
שני המנהגים הללו היו כבר בדורות שעברו.
לכאורה, מה טמון בעניין זה? מה החילוק
ביניהם?

הכסף משנה על הרמב"ם [פ"ב מתפילה ה"ז] דן
שלכאורה יש כאן כפל לשון. 'ובנביאי האמת
והצדק'. לכאורה, 'צדק' ו'אמת' זה אותו

הדבר. תרגום המלה 'צדק', הוא 'קושטא'.
וכן תרגום המלה 'אמת', הוא 'קושטא'. הרי
בהתחלת הברכה אומרים, 'זרצה בדבריהם
הנאמרים באמת'. א"כ מדוע בסוף הברכה
משנים ואומרים, 'ובנביאי האמת והצדק'?

עונה על כך הכסף משנה, שתי תשובות. וז"ל,
ודקדק לומר בחלק הזה, 'נביאי האמת והצדק'.
'האמת', לאפוקי נביאי השקר. 'והצדק',
לומר שדברי הנבואה שמתנבאים, הם
דברים מצודקים ומזוקקים שבעתים. דהיינו,
כיון שישנם גם נביאי שקר, לכן אנו אומרים,
כי הקב"ה בחר בנביאי האמת. מה שכתוב
בתנ"ך, זאת נבואה של נביאי האמת. לא כמו
נביאי השקר, אשר בדו מעצמם, כי כביכול
הקב"ה אמר להם דברים. הם, לא נבחרו מאת
ה'. זהו פירוש המלה 'ובנביאי האמת'. והמלה
'והצדק' פירושה, שהנבואה שהם מתנבאים,
אלו דברים ה'מצודקים ומזוקקים שבעתים'.
דהיינו, הגם שהוא נביא אמת, אבל הוא לא
מגזים, הוא לא אומר דברים שאינם מדויקים
ומושלמים. אלא, הדבר מזוקק שבעתים. כל
מלה ומלה, היא מדויקת. זהו פירוש אחד.

לפי הפירוש הזה, מובן כי צ"ל 'ובנביאי האמת,
והצדק'. דהיינו, נביאי אמת, האומרים צדק,
דהיינו דברים מצודקים.

אבל בפירוש השני, אומר הכס"מ כך, אי נמי,
לנביאים שהם בעלי צדק, ואינם מתגאים
בנבואתם 'לעוות אדם בריבו'. 'צדק' היינו,
שהנביאים הללו הם נביאי צדק, אשר נבואתם
נעשתה לשם שמים, ללא גאווה. הם לא דיברו
בסתם לאנשים, שכביכול הם עשו דברים,
למרות שהם היו בסדר. בבחינת, 'לעוות אדם
בריבו'. הם לא הוכיחו אותם סתם, למרות
שהאנשים הם זכאים. או ההיפך. את מי שהם
חייבו, או הרשיעו, הוא אכן היה רשע. א"כ
פירוש, שהנביאים, הם נביאי צדק.

שהגדול יקרא בס"ת את המפטיר, והקטן יקרא רק את ההפטרה?

כתבתי בס"ד בשע"ה [או"ח סימן ס' סעיף ג'] כך, קטן היודע לקרות ויודע למי מברכין, עולה ממניין שבעה. וכן הוא מנהיגנו, לחנך את הקטנים לקרות בספר-תורה ממניין העולים, מכבן שש כבן שבע. דהיינו, נפסק להלכה, והדבר מוסכם לדעת כל הפוסקים, שהקטן עולה למניין שבעה. אלא שבקהילותינו קבעו והנהיגו, שהקטן עולה לעליית ששי. כי כידוע, עפ"י ספר הזוה"ק, הדבר חשוב מאד. והקטן, נקרא צדיק. לכן הנהיגו בדורות האחרונים, כבר מאות שנים שהתקבל המנהג הזה ביהדות תימן, שהקטן עולה ששי. אבל בעצם, מצד הדין, הקטן יכול לעלות לכל העליות. אנחנו פוסקים, שאפילו בשבת הקטן יכול לעלות ראשון, וגם שני. אם הוא כהן, או אם אין כהן. הדבר לא משנה.

לא אכנס כעת לפרטי הפרטים, הכל כתוב שם בשע"ה.

בכל אופן, בסוף הסעיף כתוב כך, וכן מנהיגנו, שהקטן יכול לקרות המפטיר וההפטרה, זולת כשמוציאים ספר שני שהמפטיר קורא בחובת היום, כגון ראש-חודש ויום טוב וארבע פרשיות, שסימנן שזפ"ה, ש'קלים, ז'כור, פ'רה, ה'חודש, אז אין מעלים קטן, אלא שיכול גדול לקרות המפטיר והקטן יקרא את ההפטרה. קריאת התורה בעליות הללו, היא יותר חשובה מקריאת התורה הרגילה. כי קריאת התורה הרגילה, בודאי שזהו חיוב מדרבנן. אמנם כתוב כי משה רבינו ע"ה תיקן זאת, אבל זה בגדר 'דרבנן', כי זאת אינה חובה מן התורה. (כמבואר בספר המצוות לרמב"ם שורש ראשון) אבל לגבי העליות הללו, ישנם האומרים כי חיובן הוא מן התורה. ולכן, לא להעלות קטן, לעליות הללו.

לפי-זה, המלים 'האמת והצדק', חוזרות על זבנביאי. ממילא, צ"ל זבנביאי, האמת והצדק.

ישנה אריכות בעניין זה, ואין כאן המקום להאריך בכך. [כתבתי בס"ד בנפלאות מתורתך, אשר עודנו בכתובים, בהפטרות בראשית]. חיפשתי בדברי עוד מפרשים שדנו בכך. בין היתר, ישנה תשובה, של מהרי"ט צהלון [בסימן ע"ג] בעניין זה. בכל אופן, מה שיצא לי מכל הדברים, כי ישנם ששה פירושים בעניין הזה. ולפי רוב הפירושים, הדבר מתפרש כך, זבנביאי, האמת והצדק. רק לפי הפירוש הראשון של הכס"מ, יוצא שצ"ל זבנביאי האמת, והצדק. דהיינו, שנבואת האמת, אלו דברים המצודקים.

בדרך כלל, המקובל אצלינו לומר זבנביאי, האמת והצדק. וכך אני הקטן נוהג. והדבר מוצדק, לפי רוב הפירושים.

האם קטן יכול לקרוא את ההפטרה, ומה הדין כאשר ישנו ספר תורה שני, כגון בר"ח ויו"ט וכדומה.

כידוע, הקטן יכול לקרוא את ההפטרה. וכך המנהג. אמנם לצערנו, בדורנו, נחלש קצת העניין הזה. כי אפילו רבים מן הגדולים, לא קוראים בצורה הנכונה, עאכ"כ הקטנים. אבל, כך היה עכ"פ נהוג, בדורות שעברו. וגם בזמנינו, חזרנו להנהיג זאת כאן בבית מדרשינו בזמן האחרון. דהיינו, קטן שהוא בקי, שיוודע לקרוא, מעלים אותו למפטיר. כפי שאפשר להעלות את הקטן לספר תורה, אותו הדבר אפשר להעלותו גם לקריאת ההפטרה.

השאלה היא, מה הדין לגבי 'ספר תורה שני'? דהיינו, כאשר מוציאים ס"ת נוסף למפטיר, כגון בשבת וראש חודש, או שבת ויום טוב. האם גם אז, הקטן יכול לעלות לספר תורה שני, וממילא לקרוא גם את ההפטרה? או

החומש. אם אתה אומר זאת בעצמך, אתה מקיים 'זכור' בפה. 'לא תשכח', זה בלב. אבל 'זכור', זה בפה.

שאלה מהקהל: בחול המועד סוכות, שאז העולים חוזרים על אותה הקריאה ארבע פעמים, כגון 'וביום השני', וכן 'וביום השלישי', האם הקטן יכול לעלות?

תשובת מרן שליט"א: יכול. כי הקריאה הזאת, אינה נחשבת 'חובת היום'. מה שהוא חוזר וקורא בספר השני, מסתברא דשפיר דאמי, כי כבר יצאנו ידי חובה. גם אם נאמר שבחול המועד, זאת חובת היום. אבל אנחנו מדברים, לגבי יום טוב. בחול המועד, מסתבר שאין בעיה בכך. מה איכפת לנו, אם זה ספר תורה ראשון, או ספר תורה שני, שם, דהיינו ביום טוב, רק בס"ת שני, קראנו את הקרבן.

שאלה מהקהל: בחול המועד, אפשר אפילו שיעלו שלשה קטנים, ואחד גדול?

תשובת מרן שליט"א: לא. כיון שאז חובת היום ארבעה עולים, א"כ צריך שיהיו רוב גדולים. הוא (השואל הקודם) רק שאל לגבי עצם העניין, האם הוא מוציא ידי חובה. עניתי שזה לא נקרא שהוא מוציא ידי חובה, כיון שהיתה כבר קריאה אחרת, שבה יוצאים ידי חובה. אבל מבחינת תקנת חז"ל, שצריך ארבעה עולים, בכדי לקיים את התקנה הזאת, צריך שיהיו הרוב גדולים. אם עולים שנים גדולים ושנים קטנים, זה לא רוב. וכן לגבי ראש חודש.

מה המקור למ"ש מרן שליט"א בשע"ה, שאפשר שהגדול יקרא את המפטיר בס"ת, והקטן יקרא את ההפטרה.

לגבי מה שכתבנו, שהגדול יכול לקרוא את המפטיר, והקטן יקרא את ההפטרה, מישוהו שאל, מה הפירוש 'יכול'? האם הדבר לכתחילה? התשובה היא, כי בודאי ש'יכול' היינו לכתחילה.

הרי ישנה שאלה, באופן כללי, לגבי עליית קטן לקריאת התורה בשבת הרגילה. לכאורה, בסדר, חיוב הקריאה הוא מדרבנן, אבל כיצד הקטן יכול להוציא את הציבור יד"ח? מתרצים הראשונים, כי זה מפני שהקטן, אינו מוציא את הציבור יד"ח, בכל הקריאה. הקטן עולה, רק לעלייה אחת, או שתיים, או שלוש. אבל לרוב העליות, עולים הגדולים. רק המיעוט, הם קטנים. לכן, הקטן יכול להוציא אותם יד"ח, כיון שאינו מוציא את הציבור יד"ח בכל הקריאה, שהרי הוא לא קורא את כל הפרשה, אלא רק את חלקה. ברם, כאשר ישנו ספר תורה שני, שהוא חובת היום, אי אפשר שהקטן יקרא את כל חובת היום, כיון שהוא לא יכול להוציא את הציבור יד"ח. לכן הם סוברים, שהקטן לא עולה לס"ת שני.

אבל, ישנה אפשרות אחרת. יכול גדול לקרות המפטיר, והקטן יקרא את ההפטרה. בעזרת ה', תכף נעמוד על הנקודה הזאת. הגדול יקרא בס"ת את המפטיר, אבל הוא לא ימשיך לקרוא את ההפטרה, אלא הקטן יקרא רק את ההפטרה.

ויש נוהגים להקל גם באלו. דהיינו, הקטן יכול לעלות גם לס"ת שני, אפילו בשבת ראש חודש, וביום טוב, בפסח ושבעות וסוכות וכו', וארבע פרשיות. זולת בפרשת זכור, שלכתחילה אין להעלות קטן.

וגם לגבי פרשת זכור, הדבר לא לפי כל הדעות. אמנם לפי דעת התוספות, ועוד כמה ראשונים, שקריאת פרשת זכור היא מן התורה, אכן הקטן לא יכול לעלות לכך. אבל כיון שלמעשה איננו עושים זאת בתורת חובה, ממילא שייך שהקטן יעלה לקריאת זכור. ואם עלה קטן, כותב מהרי"ץ (בשו"ת פעו"צ ח"ב סוף סימן צ"ז) שהציבור יקרא זאת בפיו בלחש. דהיינו, חובת הקריאה אינה דוקא מתוך הספר, אלא העיקר לקרוא זאת, אפילו מתוך

היא, כפי המקובל, שהדבר אכן מותר, ומובן שזה מותר לכתחילה.

פלא הוא, כי לכאורה מהרי"ץ בעצמו, כותב בספרו עץ חיים [דף קל"ח ע"ב], בדיוק ההיפך מכך.

בשלחן ערוך [סימן רפ"ד סעיף ד'] כתוב כך, קטן יכול להפטיר. מרן כותב, שהקטן יכול להפטיר. הוא לא מחלק, בעניין זה. מסתימת דבריו משמע, כך הבינו עכ"פ כמה אחרונים, כי כוונתו לומר כך לגבי כל ההפטרות שבעולם. דהיינו, הקטן יכול לקרוא את המפטיר, גם כאשר זאת חובת היום. מרן לא כתב זאת במפורש, אבל כך רהיטת הדברים.

בא הרמ"א וכותב, ואם קראו למפטיר מי שאינו יודע לומר ההפטרה, יכול אחר לאמרה, אבל לכתחילה אסור לעשות כן. מה הדין, אם עלה משהו לס"ת, וקרא את המפטיר, אבל אינו יכול לקרוא את ההפטרה? אמנם לכתחילה, אם היית אומר לנו מראש, כי אינך יכול לקרוא את ההפטרה, לא היינו קוראים לך לעלות מפטיר. אבל כעת, שהוא כבר עלה וקרא את המפטיר, א"כ שמישהו אחר יקרא את ההפטרה. אבל לכתחילה, אסור לעשות כן.

אומר המגן אברהם, כי העניין כאן של לכתחילה או בדיעבד, הוא בגלל המחלוקת של הריב"ש והב"י. וז"ל, ולא דמי למ"ש בסי' רפ"ב ס"ה, דצריך לקרות בתורה שנית, אף על פי שקרא כבר. שאני הכא, כיון שהפסיקו בקדיש, מוכחא מילתא שקרא בעד המפטיר. וכתב ב"י בסי' רפ"ב, דיש מקומות נוהגים לכתחילה, כשקטן מפטיר, אז גדול קורא בתורה תחילה, דזה כבודה, שנאמר שאין הקטן ראוי לקרות בתורה ע"ש. אבל הריב"ש, חולק על זה. לכן כתב רמ"א, דאין לעשות כן לכתחילה.

המקור לעניין זה, הוא בתשובת מהרי"ץ זיע"א [בשור"ת פער"צ ח"ג סימן רס"ב], וזה לשונו, שאל השואל, כשהגדול עולה לקרות בפרשת המוספין, מהו שיעמוד הקטן לקרות בהפטרה אחריו?

עונה מהרי"ץ כך, תשובה, כבר הביא הב"י בסימן רפ"ב כל מרי פלוגתא, ולבסוף העלה דנוהגין כשהמפטיר קטן, עולה במקומו גדול בפרשת המוספין, ואז הקטן קורא ההפטרה. דהיינו, הב"י כותב במפורש, לאחר שהביא את כל חילוקי הדעות, כגון מה הדין לגבי ס"ת שני, האם אפשר להעלות קטן לחובת היום, ומה עושים לגבי ההפטרה וכו', מסקנת הב"י היא, כי אם רוצים שהמפטיר יהיה ילד קטן, צריך להעלות גדול לפרשת המוספין, והקטן יקרא את ההפטרה.

מהרי"ץ מאריך בהמשך דבריו, מהו התוקף של מנהג, ומהו המושג, 'כל מקום שהלכה רופפת בידך, צא וראה מה הציבור נוהגים'. לכאורה, מה זה משנה? אם ישנה מחלוקת בדבר, מה עוזר שישנו מנהג? לא אכנס לכך כעת, כי זה לא הנושא שלנו.

העיקר הוא, מ"ש מהרי"ץ בסוף דבריו, וכבר הכריע הב"י וכתב, דנוהגין כשהמפטיר קטן, עולה גדול במקומו וקורא בתורה, והקטן קורא בהפטרה ואינו קורא בתורה, שלא כדעת הריב"ש, ומביאו גור אריה. ועיין בשכ"ג בהלכות ר"ח בהגהות ב"י, שכל מקום שנז' והמנהג הוא, לומר כן הוא פשוט בכל המקומות. וכן מנהגינו כאן בעיר צנעא מימים קדמונים, ואין פוצה פה. והמטעה, רודף אחר המחלוקת, ואין בדבריו כלום להשגיח עליו. וכ"כ המג"א, שאין לשנות שום מנהג.

מדבריו מובן, שהיה משהו אשר היה 'מחליק', דהיינו הוא התנגד לכך, ומהרי"ץ מבטל אותו, כיון שהוא רק מטעה את האנשים, הוא רק מחפש מחלוקת, ואל תתייחסו אליו. ההכרעה

בתורה. ואע"פ שצריך המפטיר לקרות בתורה, היינו משום כבוד התורה, והכא הא איכא כבוד התורה, כשנאמר שהמפטיר אינו ראוי לתורה, וקורא גדול במקומו. וזה הטעם אינו. דלעולם מי שקורא ההפטר, צריך לקרות בתורה, כי שמא הגדול קרא לתוספת ולעצמו, ולא בעד המפטיר, ואין כאן כבוד התורה.

טוען הריב"ש, מה פתאום? מי אמר שישנו קשר, בין הגדול לבין הקטן? אולי הגדול קרא, בשביל תוספת, או לעצמו בנפרד? מי אמר, שהגדול קרא בשביל המפטיר? אין קשר, בין הקריאה שלו, לבין ההפטר.

לכן אומר הריב"ש, והמנהג ההוא, אינו מנהג יפה בעיני. והמנהג היפה הוא, או במפטיר גדול, או שיקרא גדול בחובת היום, ויפסיקו בקדיש, ויחזור הקטן המפטיר לקרות הפרשה ההיא, או שלשה פסוקים ממנה, משום כבוד התורה. אין דרך אחרת. או שאותו הגדול שקרא את המפטיר, יקרא גם את ההפטר. ואם אתם רוצים, שהקטן יקרא את ההפטר, עליכם לעשות כך. הגדול יקרא את המפטיר, ויאמרו קדיש, ולאחר מכן הילד הקטן יחזור ויקרא את המפטיר. לא חייב, שיחזור על כל המפטיר, אלא מספיק שלשה פסוקים, כי בעצם כבר קראנו את המפטיר. ולאחר מכן, הקטן ימשיך ויקרא את ההפטר. כך דעת הריב"ש.

מרן הבית יוסף, לא מסכים איתו. הב"י אומר, 'דבריו נפלאו ממני'. כיצד אתה אומר, כי העולה קורא בשביל תוספת או לעצמו, הרי עשינו הפסקה ביניהם, ע"י אמירת הקדיש לאחר הקריאה בס"ת. אם הקורא היה קורא לתוספת או לעצמו, לא היינו צריכים להפסיק באמירת קדיש, אלא היה צריך העולה להמשיך לקרוא את הקריאה בס"ת השני, ורק לאחר מכן לומר את הקדיש. אם אמרנו

שאלו את הריב"ש [סימן שכ"ו], את השאלה הזאת. האם אפשר לעשות כך, שהגדול יקרא את המפטיר, והקטן יקרא את ההפטר? הם כתבו לו, שכך הם נוהגים. והריב"ש כותב, כי הוא מתנגד לכך. ושהמנהג הזה, אינו מנהג יפה. מי שנוהג כך.

השואלים טענו לריב"ש, שזהו בעצמו כבוד התורה. דהיינו, זה שאומרים שהקטן אינו יכול לעלות לס"ת, אלא רק הגדול, דבר זה בעצמו הוא כבוד התורה. וא"כ, הקטן יכול לקרוא רק את ההפטר. הרי מה הסיבה לכך, שהמפטיר צריך לקרוא בתורה תחילה? לכאורה, היה אפשר שהעולה יקרא ישר את ההפטר? לא אכנס כעת, לכל פרטי הפרטים. בכל אופן, לאחר שסיימנו את הקריאה בתורה, היה אפשר להעלות משהו שיקרא מיד את ההפטר. למה עליו לקרוא מקודם בס"ת? מבואר בגמרא מגילה [דף כ"ג ע"א], כי הדבר כך, מפני כבוד התורה. דהיינו, אם הוא לא יקרא מקודם בס"ת, אלא ישר יתחיל לקרוא את ההפטר, האנשים יאמרו כי התורה והנביאים הם באותה המדרגה, שיש להם את אותה החשיבות. והראיה, כי חלק מן האנשים קראו בתורה, ומישהו נוסף קרא בנביא. א"כ, כנראה זהו אותו הדבר. אבל על ידי כך, כיון שאי אפשר לקרוא בנביא, אא"כ מתחילים מקודם לקרוא בתורה, זהו כבוד התורה. כי רואים, שהתורה חשובה יותר. אי אפשר לקרוא בנביא, אם לא קוראים בתורה תחילה. ממילא, אותם המקומות הנוהגים כך, שהגדול קורא את המפטיר בס"ת שני, והקטן קורא את ההפטר, הם טענו, אדרבה, זהו כבוד התורה, כיון שהקטן לא יכול לקרוא בס"ת, אלא רק את ההפטר.

אולם הריב"ש טוען, כי הדבר אינו נכון. וז"ל, מה שאמרת, שיש מקומות שנהגו, כשהמפטיר קטן, עומד גדול במקומו וקורא בתורה, והמפטיר קורא ההפטר ואינו קורא

אותו הדבר, קשה לכאורה על בעל שתילי זיתים. הרי כידוע, כאשר הרמ"א חולק על מרן, השת"ז לא מביא את דעתו. ואילו בנ"ד, השת"ז מביא את הרמ"א כפי שהוא, ולא מעיר עליו כלום. הרי דברי הרמ"א, הם כנגד דברי הב"י. ובעל שתילי זיתים, אפילו לא מעיר על כך.

דרך אגב, מהרי"ץ בע"ח [שם] ממשיך וכותב כך, וראיתי למהר"י חאגיז בהלכות קטנות [ח"ב סימן קע"ב], דבצפת תוב"ב נהגו, כשאחד קורא בספר שני, המפטיר אומר קדיש, ואח"כ עולה המפטיר. וכתב עליו, דמנהג טוב הוא, ויש לו סמך בתוספות פ"ד דתעניות ע"ש. לאחר המלים הללו, מהרי"ץ הוסיף עוד כמה מלים, ועייין גור אריה. שלושת המלים הללו, לא הובאו, בכל המהדורות של עץ חיים, אפילו במהדורות המושלמות ביותר.

המעייין בספר גור אריה, יראה שהוא כותב כי כך הם נהגו.

הרי המקומות שנהגו כך, הם נהגו כדעת הריב"ש. אמנם, מי שקורא זאת, לא מבין מה כתוב כאן בכלל. אבל למעשה, המקומות הללו שהוא מביא, עשו כדעת הריב"ש. דהיינו, הם לא רצו לסמוך על כך, שהקטן יקרא את ההפטרה בלבד. אלא, הגדול קורא את המפטיר, והקטן חוזר על המפטיר, ולאחר מכן הוא קורא את ההפטרה. זעייין גור אריה. שם כתוב, כי כך הוא המנהג שלהם. ולאחר מכן, הוא מביא את דברי הב"י.

א"כ יוצא לכאורה, כי מהרי"ץ בע"ח הלך כדעת הריב"ש. ואילו בשו"ת פעו"צ, הוא הולך כדעת הב"י. הדבר נראה פלא.

אמנם, אולי זאת אינה קושיא עצומה, כיון שישנם עוד סתירות כאלה. הרבה פעמים, מהרי"ץ בשו"ת, חזר לברר את המנהגים. למשל, לגבי נר יום טוב. בעץ חיים הוא כתב

קדיש, בין הס"ת הראשון, לבין המפטיר, הדבר סימן, שהמפטיר קשור להפטרה. כך טוען הבית יוסף.

יוצא, כי ישנה כאן מחלוקת בין הב"י לבין הריב"ש, האם ישנה אפשרות כזאת, שהגדול יקרא את המפטיר, והקטן יקרא את ההפטרה? לדעת הב"י, הדבר אפשרי. הב"י כותב, כי בכל המקומות שהוא מכיר, כך נוהגים. כפי שהשואלים טענו לריב"ש, כי כך הוא המנהג. ומה שהריב"ש טוען, כנגד המנהג הזה, דבריו נפלאו ממני.

בא הרמ"א בשלחן ערוך [שם] וכותב, כי לכתחילה, מי שקרא את המפטיר, הוא זה שיקרא גם את ההפטרה. והמגן אברהם אומר, כי הדבר תלוי במחלוקת הב"י והריב"ש. א"כ, נכון שישנם מנהגים בעניין זה, ומי שנוהג כך שימשיך לנהוג זאת, אבל לכתחילה צריכים לחשוש לדעת הריב"ש. ולכן כותב הרמ"א, כי צריך שאותו אדם יקרא גם את ההפטרה. א"כ יוצא, שהרמ"א פסק כך, כיון שהוא חשש לשיטת הריב"ש.

מהרי"ץ בעצמו בעץ חיים שם, מביא את ההלכה הזאת. וז"ל, נקרא מפטיר, על שם שהוא הקורא ההפטרה. ולפיכך, אין ראוי שאחד יעלה לקרוא השלשה פסוקים, ואחר יקרא ההפטרה. וכמו שכתב הריב"ש, הביאו הרב בית יוסף סימן רפ"ד. הילכך, המפטיר בסוף, הוא שקורא ההפטרה. ובדיעבד, אם אינו יכול להפטיר, יכול אחר להפטיר במקומו, כמו שכתב רמ"א וכו'. אם כן, מהרי"ץ כותב במפורש, הוא מביא כך להלכה, את דברי הרמ"א. מהרי"ץ לא כתב, את המלים שלו בדיוק. הוא הרחיב קצת. אבל למעשה, הוא פסק כהרמ"א. ולכאורה, הרמ"א חשש לדעת הריב"ש. א"כ קשה, הרי אתה בעצמך כותב בשו"ת פעו"צ, שהמנהג הוא כדעת הב"י.

לברך על נר יו"ט, ובשו"ת הוא חזר בו וכתב שלא לברך, ושכך הוא המנהג. ה"ה בנ"ד. יכול להיות, שכך הוא הדבר.

ברם בכל זאת בנידון דידן הדבר קצת מפליא, כיון שמהרי"ץ כותב בשו"ת דברים קשים וחמורים, על מי שחולק על כך.

חויז מזה, מה נענה על בעל שתילי זיתים? מדוע הוא לא השמיט את הגהת הרמ"א?

ברצוני לומר שני דברים, בכדי ליישב את העניין. אבל אולי אקצר בכך, כיון שהעניין קצת עמוק, ורציתי לדבר על דברים נוספים, אשר יש בהם תועלת, בכדי לקחתם לתשומת ליבנו.

ראשית, יכול להיות, שמהרי"ץ חילק בנ"ד, בין אם ישנה סיבה לכך, לבין כאשר אין סיבה. דהיינו, בודאי שבדר"כ צריך להחמיר לכתחילה. לא שמענו, ששני אנשים יעלו. האחד לקרוא את המפטיר, והשני לקרוא את ההפטרה. היכן נשמע דבר כזה? בודאי שלכתחילה צריך, שמי שקרא את המפטיר, הוא שיקרא את ההפטרה. אם נעשה כך, ששני אנשים יקראו כך, הרי שעקרנו את התקנה. כלומר, אם נפסוק, לא כפי שמהרי"ץ כותב כאן, אלא שאפשר לעשות כך, ששני אנשים יקראו, גם אם נאמר שנעשה כך רק לפעמים, הרי עקרנו בכך את התקנה, שהמפטיר יקרא בס"ת מקודם, מפני כבוד התורה. ממילא, אם נעשה זאת באופן קבוע, או אפילו אם רק נאמר שישנה אפשרות כזאת לכתחילה, הרי שבכך אנחנו מבטלים את התקנה. כל מה שכתב מהרי"ץ בשו"ת, זהו רק כאשר ישנה סיבה לעשות כך. כגון, אם אדם רוצה, שהילד שלו יקרא את ההפטרה. על האופן הזה, כותב מהרי"ץ, שהדבר מותר. אבל אין כוונתו, לעשות כך בצורה שיטתית, בלי שום סיבה.

ברם חושבני, כי יתירה מכך. כנראה, לא זה הוא החילוק. אלא החילוק הוא, כפי ששמע בכל הספרים, כי כל מה שדיברו הריב"ש והב"י, המדובר רק לגבי ילד קטן. אבל הם לא דיברו, לגבי אדם גדול. דהיינו, אף אחד לא חשב, שישנה אפשרות להתיר זאת, לגבי שני אנשים גדולים, שהאחד יקרא את המפטיר, והשני יקרא את ההפטרה. כל העניין הוא, רק לגבי ספר תורה שני. כי כיון שאי אפשר שהקטן יעלה מפטיר, חובה שיעלה אדם גדול, ממילא הוא זה שממשיך לקרוא את ההפטרה.

והסיבה היא, כי רק שם, ישנה את הסברא שטען השואל לריב"ש, כי זהו גופא כבוד התורה, על ידי שאתה אומר כי הקטן אינו יכול לעלות לס"ת. אבל כאשר אין הסיבה הזאת, כגון אם המדובר בשני גדולים, אזי אין שום היכר בעניין זה.

במלים אחרות, כל מה שכתב מהרי"ץ להתיר, זהו רק באופן שישנם קטן וגדול. אבל בשני גדולים, אין היתר כזה.

המעייין יראה, כי הדבר אינו כדעת המשנה ברורה. כי בעצם, כל הקושי היה, בגלל דברי המשנ"ב. הוא הסביר, כי מה שכתב הרמ"א בשלחן ערוך, ואם קראו למפטיר וכו', הכוונה היא לגבי קטן. אבל לפענ"ד, הדבר דחוק מאד. מרן בש"ע כותב, 'קטן יכול להפטיר'. אבל ההמשך, 'ואם קראו למפטיר מי שאינו יודע לומר ההפטרה, יכול אחר לאמרה, אבל לכתחילה אסור לעשות כן', כאן כבר אין המדובר לגבי קטן. אבל הדבר פלא עצום.

המשנה ברורה מסביר, שזה חוזר על הקטן. הוא כותב בזה"ל, היינו, שקרא מתחילה הקטן בתורה. הוא מקשר את דברי הרמ"א, עם דברי מרן הש"ע. אולם, אם הרמ"א היה מתכווין לכך, הוא היה צ"ל 'אם קראוהו למפטיר'. דהיינו, את הקטן. לכאורה, הרמ"א בא וכותב דבר חדש, בלי קשר למ"ש מרן,

כאשר אין אפשרות אחרת. כי מצד אחד, רוצים לחנך את הקטן, להרגיל אותו לקרוא את ההפטרה. מאידך, אי אפשר להעלותו לס"ת שני. לכן, מעלים גדול, שיקרא את המפטיר. אבל בדיעבד, אפילו אם המדובר בשני קטנים, או שני גדולים, הדבר יכול להיות. אבל זה רק בדיעבד.

האמת היא, כי בדורות הללו, לא ראינו את המנהג הזה במציאות. אינני יודע, האם במשך הזמן השתנה משהו. אתם רואים דבר כזה?

תשובה מהקהל: יש מקומות, שבהם הגדול מתחיל את ההפטרה, שנים או שלשה פסוקים, והקטן ממשיך לקרוא את ההפטרה.

תגובת מרן שליט"א: זהו מנהג אחר בכלל. נכון. ישנם כאלה הנוהגים כך, שהקטן ממשיך את ההפטרה, ואח"כ הגדול חוזר ואומר את הברכות. או שהגדול חוזר לקרוא, גם את שלושת הפסוקים האחרונים. המנהג הזה קיים, אצל בני מחוזות מסויימים. היכן ראית זאת?

תשובה מהקהל: כמדומני ישנו ביכ"נ כזה, בשיכון המזרח בראשל"צ, שהם נוהגים כך. תגובה מהקהל: גם אנחנו ראינו כך.

תשובת מרן שליט"א: אכן. המנהג הזה, הוא נגד דעת השלחן ערוך, הסובר כי אי אפשר ששני אנשים יקראו את ההפטרה. אבל בשו"ת עולת יצחק חלק שני [סימן ק"ד], מצאתי את יסודות המנהג הזה, בספרים נדירים מאד. מצאנו אסמכתא, שהמנהג שלהם אינו מופרך. העליתי מסקנא זאת בקצרה בש"ע המקוצר סימן ס' סעיף כ"ג. אבל זהו עניין אחר. איננו מדברים על כך. אנו מדברים על כך, שהקטן מברך וקורא את כל ההפטרה. לגבי לחלק את ההפטרה לשנים, רק במקומות מסויימים נהגו כך, ומי שנהג נהג. יש לו על מה לסמוך. אבל מי שלא נהג כך, אסור לו לעשות זאת.

קטן עולה למפטיר. מה שכותב הרמ"א, 'ואם קראו למפטיר וכו', הכוונה היא לגבי גדול. ואכן בעניין זה, לכתחילה אין לעשות כך. הדבר הוא מוסכם. כל מה שהיתרנו, המדובר לגבי קטן. דברי המשנ"ב, לכאורה הם תמוהים מאוד. אם כי, הוא לא הראשון שכתב כך. הוא העתיק זאת, מספר שלחן ערוך הרב, של הגר"ז. מדבריו רואים, שגם הוא הבין כך בשלחן ערוך. אבל, הדבר דחוק מאד.

לפי מה שאנחנו אומרים, הפשט של מהרי"ץ ושת"ז בדברי השלחן ערוך, הוא הנראה ביותר.

כידוע, הרמ"א בשלחן ערוך כתב דינים, שלפעמים אין להם כל קשר לדברי מרן. הוא הכניס זאת, כיון שהוא רק עשה מפה על השלחן ערוך, הוא לא בא לחבר ספר בפני עצמו, הוא רק בא להעיר הערות, א"כ הוא לא יכול להוסיף סעיף חדש בשלחן ערוך, ממילא הוא קישר זאת עם הסעיף הזה. אבל בעצם, זהו נושא אחר.

למעשה יוצא, כי כל ההיתר הזה, שהגדול יקרא את המפטיר והקטן יקרא את ההפטרה, הוא נאמר רק לגבי קטן בקריאת ספר תורה שני. אבל הדבר לא נאמר, לגבי גדול וגדול.

שאלה מהקהל: מה הדין, בספר תורה אחד? מותר שהגדול יקרא את המפטיר, והקטן יקרא את ההפטרה?

תגובה מהקהל: לא צריך. הרי לפי מנהגינו, הקטן לכתחילה יכול לעלות לספר תורה מפטיר.

תשובת מרן שליט"א: אין שום סיבה, שיעשו זאת. לכתחילה, אסור לעשות כך. רק בדיעבד, אם הוא קרא את המפטיר, אפשר להעביר את ההפטרה למישהו אחר. אבל לכתחילה, אין לעשות זאת. כל מה שעושים כך לכתחילה, מה שמהרי"ץ מדבר, הוא רק

שאלה מהקהל: לכאורה, גם בשני גדולים הדבר היה צריך להיות מותר, שהרי הקדיש מסלק את הקריאה.

תשובת מרן שליט"א: יפה. כך למד המשנה ברורה. אתה נגעת, ביסוד השאלה. ישנה כאן עמקות. אבל אם כבר שאלת, אענה על כך. לא רציתי להיכנס לכך, כיון שיהיה מכך פלפול גדול, ונצא מן המכוון.

לפי המשנה ברורה, הדבר נכון. כך הוא מדייק, מדברי כמה אחרונים. אבל חושבני, כי השת"ז ומהרי"ץ, לא למדו כך. לפי הסברא של מרן הב"י בסוף דבריו, שהקדיש הוא הפסק, הבין המשנה ברורה, שדבר זה מוכיח, כי המפטיר קשור להפטרה. דהיינו, קריאת הגדול בס"ת שני, קשורה להפטרה. בין אם גדול אחר יקרא אותה, ובין אם קטן יקרא אותה. כך הבין המשנ"ב, במסקנת הבית יוסף. הרי הב"י טען, כי דברי הריב"ש 'נפלאו ממני', כי בכך שאמרנו קדיש, הפסקנו ביניהם, וכעת הקריאה בס"ת שני מראה כי הוא קורא בעד המפטיר. אבל כנראה, שמהרי"ץ ושת"ז לא הבינו כך. הם הבינו, כי כל זה נאמר, רק בכדי לתרץ את הקושיא של הריב"ש, ששאל כי אולי העולה קרא זאת לתוספת או לעצמו? על כך היא התשובה. אבל כל מה שהב"י אמר, זה בצירוף סברת השואלים, כי הא"י גופא, זה שהקטן אינו קורא בס"ת, אלא הוא קורא רק את ההפטרה, דבר זה בעצמו הוא כבוד התורה.

והעמקות בכך היא, כי תשובת מרן הב"י, באה רק לשלול זאת. כלומר, אם קריאתו הינה לתוספת או לעצמו, א"כ מדוע קבעת לומר את הקדיש מלפני כן? על צד השלילה, אני מוכיח את הסברא הזאת. זאת רק תשובה, על קושיית הריב"ש. אבל באופן חיובי, להוכיח שישנו קשר בין המפטיר לבין ההפטרה, זהו רק ע"י שיהיה כבוד התורה. כפי הסברא, שכתבו השואלים. כי בכך שאני

אומר שהקטן אינו יכול לקרוא בתורה, בדבר זה בעצמו ישנו כבוד התורה. א"כ לפי דבריהם נשאר, שהמדובר רק לגבי קטן. דהיינו, סברת השואלים את הריב"ש, נשארה גם למסקנא.

מהרי"ץ והשת"ז לומדים, שצריך את שתי הסברות. גם את סברת השואלים, וגם את סברת הב"י. והראיה היא, כי אין מנהג כזה. המציאות היא, כי זהו רק לגבי קטן.

הערה מהקהל: אם מוציאים שני ספרים, הם אומרים קדיש אחרי כל ספר.

תשובת מרן שליט"א: נכון. אבל אתה נכנסת כאן, לשאלה אחרת. אינני רוצה להיכנס לנושא הזה, כי זאת שאלה נוספת. ישנם כאלה שטענו למרן הב"י, כי מי אמר שכך היה אצל הריב"ש? אולי אצל הריב"ש, הקדיש היה לאחר הס"ת השני, ולא ביניהם? כך מקשה האליה רבה.

כיון שזהו נושא נפרד, אומר את התשובה לכך רק בתמצית. חושבני, כי הם הבינו, שגם אם ישנו עוד קדיש לאחר מכן, אבל עצם הדבר שקבעת לומר קדיש לאחר הס"ת הראשון, הדבר סימן שהפסקת ביניהם.

הדברים עמוקים, ורק נגעת בעניין כטפה מן הים. אולי בעז"ה אדפיס את התשובה בכתב, ושם הדברים יהיו יותר ברורים ומבוארים. קשה להיכנס לכך כעת. בשביל זה, צריך שיעור עם הרבה שקלא וטריא עם הציבור, והדבר אינו מתאים למסגרת הזאת, שהשיעור מוקלט ומתפרסם לרבים, לשעה ולדורות, בעזרתו יתברך.

תשובות למערערים על המלים "תחת כנפי השכינה", בהשכבה.

נחזור לעניין אמירת ההשכבה. ישנם המערערים, על מה שאנו אומרים בנוסח ההשכבה, 'תחת כנפי השכינה'. והם אומרים,

דמלכות, בסוד [שמות כ"ה, כ'] וְהָיוּ הַכִּרְבִּים
פָּרְשֵׁי כְנָפִים לְמַעַל סִכְכִּים בְּכַנְפֵיהֶם עַל
הַפִּפְרֹת, כמבואר במקובלים. וזהו סוד
מה שאמר דוד [תהלים י"ז, ח'], בָּצַל כְּנָפֶיךָ
תַּסְתִּירֵנִי, ורמזו אל מדתו.

וכי דוד המלך, היה גר? כיצד הוא אומר, 'בצל
כנפיך תסתירני'?

גם כעת במוצאי שבת, אנחנו אומרים תמיד
בויהי נועם, זהו פסוק מפורש, בְּאַבְרָתוֹ יִסְדֹּךָ לֶךְ
וְתַחַת כְּנָפֶיךָ תִּחְסֶה וגו' [תהלים צ"א, ד']. על מי
מדברים? על הגרים? הרי המדובר עלינו, לא
על הגרים.

הערה מהקהל: ישנו פסוק נוסף, וּבְנֵי אָדָם בָּצַל
כְּנָפֶיךָ יִחְסִיֹּן וגו' [תהלים ל"ו, ח'].

תשובת מרן שליט"א: נכון. וישנם עוד הרבה
פסוקים, שכתוב בהם כך. רק שברצוני לבאר
ולבסס זאת בעזרת ה'.

מסקנת מהרי"ץ היא כך, ועל פי זה נוכל
לפרש, 'תחת כנפי השכינה', היינו שכינתא
עלאה, בינה, ברא לגבי אימא. ונמצא א"כ,
דיש חילוק. דאית כנפי שכינה תתאה, ואית
כנפי שכינה עילאה. גרים, בכנפי שכינה
תתאה. גר צדק, 'צדק' דייקא. הרי צדק
זהו כינוי למדת מלכות. א"כ זה צודק, אלו
הגרים. וישראל, בכנפי שכינה עילאה. ורמז
לזה, וְאַתֶּם הַדְּבָקִים בִּי אֱלֹהֵיכֶם [דברים ד',
ד'], כמו שמסיים בזהר ויקרא דף י"ד ע"ב
ודו"ק. כך כותב מהרי"ץ, וישנם עוד רבים,
אשר הלכו בדרך הזאת.

את מה שכתב מהרי"ץ זיע"א, ראיתי שכתב
במדוייק גם בספר זכר דוד ממודינא [מאמר
ראשון פרק צ"א דף תר"ס]. גם הוא מביא את
הראיות הללו, וגם מסקנתו היא, שלא לשנות
את הנוסח.

מ'על כנפי השכינה', או מ'ול כנפי השכינה'.
כל אחד, המציא לו נוסחא אחרת. או ישנם
כאלה, אשר בכלל מדלגים על המלים הללו.

אבל הדבר הברור הוא, שכך הנוסח המקובל
מדורי דורות, 'תחת כנפי השכינה'. מי שייסד
את נוסח ההשכבה, קבע כך את הנוסח.

הערה מהקהל: כתוב כי הגרים, הם נמצאים
שם, תחת כנפי השכינה.

תשובת מרן שליט"א: יפה מאד. אכן, זאת
הטענה שלהם.

על הקושיא הזאת, עונה מהרי"ץ זיע"א,
בשו"ת פעולת צדיק [ח"ב סימן רכ"א]. הוא
מביא את הטענה הזאת, בשם השל"ה. וז"ל,
בספר של"ה דף קצ"ה ע"א, אחר שהביא
מ"ש בתולעת יעקב בסוד המילה, כתב שם
בהג"ה וז"ל, נמצא, מעלת הגרים הם תחת
כנפי נשרים, וישראל נשואים על כנפים. על
כן, אותן החזנים שעושין הזכרות לאנשים
חשובים, ואומרים המציא מנוחה תחת כנפי
השכינה וכו', טובה שתיקתו, כי הוא מורידו
למטה. וכן קיבלתי בשם גדול, מהרח"ו.

מהרי"ץ מאריך בעניין זה שם, והמסקנא
שלו, שאין בכך כל בעיא, כיון שישנם שני
'תחת כנפי השכינה'. יש 'תחת כנפי השכינה'
העליונה, ויש 'תחת כנפי השכינה' התחתונה.
נכון שהגרים נמצאים תחת כנפי השכינה, אבל
המדובר לגבי השכינה התחתונה. משא"כ
תחת השכינה העליונה, שם נמצאים ישראל.

אקרא ראשי פרקים, מתוך תשובת מהרי"ץ
זיע"א. וז"ל, ולי עבדו, אחר נשיקת רגליו,
תמיהא לי. והוא בהקדים, כי יש חילוק, בין
כנפים לכנפים. כי יש כנפים, רמוזים אל
מלאכי עליון וכו'.

לא אאריך כעת בכך, כיון שכתובים כאן
דברים גבוהים. ויש כנפים, רומזים לנצח הוד

בשל"ה כתוב זאת, בשם מהרח"ו. הוא כותב זאת, בשם הר"ר חיים קאלאבריס, זהו הר"ר חיים ויטאל, כידוע.

כבר דיברנו לפני כמה שנים [בשיעור מוצש"ק מפעי ה'תשע"ב, ונדפס בסוף קונטרס 'תנורו של עכנאי', במאמר 'חיי שרה' עמ' ק"ו], כי רבינו האר"י ז"ל, בכלל התנגד לכל נוסח ההשכבה. כך מביאים בשמו. ולכן הרבה מן הספרדים כיום אומרים נוסח אחר, בקצרה, המרחם הוא ירחם וכו'. אבל הסברנו שם, כי כנראה שהדבר אינו נכון. כי מה שכתוב בספרים, שהאר"י היה מתנגד לנוסח ההשכבה, ושהיה מלעיג על כך, ואמר כי לפעמים הדבר מוריד את נשמת הנפטר, האר"י לא התכוון לנוסח ההשכבה שלנו, אלא על הנוסח המורחב יותר המובא בספר מעבר יבוק, שם כתובים דברים גבוהים מאד. על כך, התנגד רבינו האר"י. אבל אין המדובר, לגבי נוסח ההשכבה המקובל.

הדבר גם מסביר, מדוע כמעט רוב גדולי ישראל, לא התייחסו לכך, למרות שידעו את דעת האר"י בעניין זה. הם המשיכו לומר, את נוסח ההשכבה. אמנם ישנם כאלה שאמרו, השיבו, כי אכן האר"י הלעיג על כך, רק הלעיג, אבל עכ"פ הוא לא אמר שלא להגיד זאת. ישנם כל מיני תירוצים דחוקים, בעניין הזה.

אבל בס"ד כבר הסברנו, כי לא לכך התנגד רבינו האר"י. הוא התכוון, לנוסח השכבה שונה. הבאנו לכך [שם], הוכחות רבות. לכן, לא ניכנס לכך כעת.

בספר זכר דוד [שם] שהבאנו לעיל, כתוב בזה"ל, מה שהזהיר הוא עצמו ב'מדבר קדמות' משם האר"י ז"ל, שעל כן לא יאמרו בהשכבה 'תחת כנפי השכינה', כי זו בחינת הגרים, אבל ישראל בחינתם היא למעלה ע"כ, כבר נשאלתי על פרט זה, כאשר כתוב בתשובותי [סימן ח'], אי שפיר עבדי לומר

דרך אגב, מהרי"ץ הביא, לגבי המערערים על כך, כי השל"ה כותב, שהוא קיבל זאת בשם מהרח"ו. אבל החיד"א בספרו מדבר קדמות [מערכת ג' אות ח'], כותב זאת בשם רבינו האר"י ז"ל. הוא כותב כך, אמר רבינו האר"י זצ"ל שלא יאמרו בהשכבה תחת כנפי השכינה כי זו בחינת הגרים, אבל ישראל בחינתם הם למעלה וכו'. אם כן, אם המדובר ברבינו האר"י, כבר קשה קצת להתווכח איתו. האר"י ז"ל, הוא שר בית הזוהר. בשלמא אם המדובר רק במהרח"ו, היה אפשר אולי לומר, כי מהרח"ו הוא בדרגא אחרת.

מובא בשם הגר"א, שהוא לא היה בטוח, שמהרח"ו הבין את עומק המשל והנמשל בתורת האר"י, עד שהוא גילה במקום אחד, במאמר הפסיעות, הוא הבין מתוך הדברים, שמהרח"ו רמז את הסוד העמוק הזה, רק שהוא הסתיר את העניין. מכך התגלה להגר"א, כי אכן מהרח"ו הבין את דברי האר"י, עד הסוף, באופן המלא. אבל מה נאמר על כך, שזאת דעת האר"י? מצד שני, גם הגר"א, חולק לפעמים על האר"י. ברם, לא ניכנס לעניין זה. אלו שני מלאכים, החולקים ברקיע, ואיננו מתערבים.

האר"י הוא משקל כבד. אמנם בנידון דידן זה לא נגד קבלת קדמונינו נע"ג, ולא נגד נוסח הרמב"ם וכדומה, שהרי כל נוסח ההשכבה הזה בא אלינו רק בדורות האחרונים מן הספרדים. אם כן לכאורה זה בבחינת הם אמרו, והם אמרו.

בכל אופן, אכן החיד"א כתב זאת בשם רבינו האר"י, אבל כנראה שהחיד"א כתב זאת מתוך הזיכרון. במחילה מכבוד תורתו הרמה. אינני יודע, האם אני צודק, אבל כך הדבר נראה. החיד"א לא מצטט את דברי האר"י, אלא הוא כתב, 'אמר רבינו האר"י וכו'. כנראה, הוא כתב זאת מזכרוננו. ובעצם,

נצח הוד דמלכות, אשר תחתייהם הם ישראל. וזהו שאמר, ותחתיהון זמנין כל ישראל לקיימא, ע"כ דבריו.

בקיצור, גם בעל מקדש מלך, קיים את הנוסח הזה. ואדרבה, הוא מחזק ומאמץ את הנוסח הזה, ושלא לשנות ממה שנהגו הקדמונים.

דרך אגב, קצת היה קשה לי, מדוע מהרי"ץ כתב במפתחות, לגבי התשובה הזאת, כי הוא 'נושא ונותן על מ"ש השל"ה, שאין לומר בנוסח ההשכבה, תחת כנפי השכינה'. לכאורה, מה הפירוש 'נושא ונותן'? הרי הוא לא רק נושא ונותן בכך. מהרי"ץ היה צ"ל, שהוא דוחה את דברי השל"ה, או שהוא מיישב את טענת השל"ה. מן הלשון 'נושא ונותן' נראה, כי זהו משא ומתן, שקלא וטריא, אבל כביכול לא כך היא המסקנא. אינני יודע, מדוע מהרי"ץ כתב בסגנון הזה?

בכל אופן, מהרי"ץ בעץ חיים [דף ק"מ ע"א], כותב זאת במפורש להלכה ולמעשה, כפי שמובא שם בהערות נוה צדיק על שו"ת פעו"צ.

מהרי"ץ כותב שם, עיין לקמן בעניין ההספדות, שם כתבנו, דגרסינן 'תחת כנפי השכינה'. מהרי"ץ אומר זאת, בצורה מוחלטת.

שאלה מהקהל: אולי מחמת מדת הענוה, מהרי"ץ כתב שהוא רק נושא ונותן? תשובת מרן שליט"א: אבל הקורא יסתפק, מה היא מסקנתו הסופית. במקומות האחרים, הוא לא כתב בצורה כזאת רכרוכית. וכי מהרי"ץ לא החליט, מה היא המסקנא? אינני חושב. אולי. יכול להיות. צריך עיון.

שאלה מהקהל: אולי בגלל שזה רק מפתח? תשובת מרן שליט"א: נכון שהוא לא עשה מכך כותרת. רק במהדורה החדשה הוסיפו זאת. מהרי"ץ כתב כך במפתח. אבל לפעמים דרך המפתחות, מבינים יותר מה היא מסקנתו.

בהשכבת המתים 'תחת כנפי השכינה'. דהנה לפי מ"ש של"ה [מסכת שבועות דף קצ"ה ע"א] נראה, דנכון לומר 'למעלה מכנפי השכינה', יען דוקא הגרים, נשמותם הם תחת כנפי השכינה. וכ"כ בהגהה שם, דאלו החזנים שאומרים תחת וכו', טובה שתיקתם מדיבורם, ושכן קיבל בשם גדול מהר"ח קפריליץ ז"ל עי"ש. וכ"כ הר"ב משנת חסידים, במסכת גמילות חסדים.

וזאת היתה תשובתי, א"ל שואלי דבר. ידידי, מקומך אל תנח, מלומר בהשכבה 'תחת כנפי השכינה', כמנהג הראשונים בימי קדם. וכי אלו שאמרו את הנוסח הזה, אינם יודעים מה שהם מדברים? כי הם ראו ודאי איזה טעם נכון. ודברי תורה, עניים במקום אחד, ועשירים במקום אחר. ורוח ה' דיבר בם, ומלתו על לשונם. כי לבם פתוח, כפתחו של אולם.

והוא מביא, את מ"ש הרב מקדש מלך [בפרשת שלח לך]. מקודם כאשר הבאתי את דברי מהרי"ץ, דילגתי (שלא בכוונה) על הקטע הזה. זהו בדיוק המקדש מלך, שהביא מהרי"ץ באמצע התשובה.

והא לך מה שכתב הר"ב מקדש מלך, ועיניך תחזינה מישרים, שדבריהם חזקים כראי מוצק. וז"ל בפרשת שלח לך [דף נ"א ע"ב], על מ"ש שם בזוהר [דף קע"א ע"ב], אית תרין כרובים. נ"ב הם נ"ה דמלכות, אשר תחתייהם ישראל, בסוד כנפי השכינה עכ"ל.

בעל זכר דוד, הביא בדיוק את המאמר הזה. בעל מקדש מלך, זהו הרש"ב, הר"ר שלום בוזאגלו, חיבר פירוש על ספר הזוהר הקדוש, והוא כותב שם כך, ובזה יתורין, מה שהקשה מורינו ז"ל, היאך אנו אומרים בהשכבה 'תחת כנפי השכינה', והרי אמרו בהקדמת בראשית, שהגרים הם תחת גופין דשכינתא, ולא ישראל. ולפי מ"ש כאן מהרח"ו, מתורין, שמה שאנו אומרים 'תחת כנפי השכינה', הם

אותו הדבר, ראיתי בסידור שיח שפתותינו [דף תרל"ד], בשם הרב יבי"ע זצ"ל. כתוב שם כך. יש מקרוב באו ומדלגים שלוש תיבות אלו, תחת כנפי השכינה, שזה דוקא לגרים, (כדברי) [ע"פ דברי] הזהר הקדוש בהקדמה דף יג. ומנהגינו לאמרם דור אחר דור באין פוצה פה. וכתב אדוני אבי, לעיין בזהר פרשת פינחס דף רי"ז ע"א דיבור המתחיל אמר ליה ברי וכו'. עד דבשעתא דאסתלקו מן עלמא, לא הוו מתטמרי תחות גדפי טינרא קדישא. פ' תחת כנפי השכינה. מאי טעמא, בגין דכתיב ובנים לא היו להם. וכן [בדף רכ"ב] כל נפשין דצדיקא, גניזין וטמירין תחות כורסיא דמלכא וכו' יעו"ש באריכות. וכן הוא בעין יעקב במסכת שבת פרק כ"ג סי' ק"ו דף ה', תניא, רבי אליעזר אומר, נשמתן של צדיקים גנוזות תחת כסא הכבוד. שנאמר והיתה נפש אדוני צרורה בצרור החיים. ובכתר מלכות של יום כיפורים, מי יעשה כמעשיך, בעשותך תחת כסא כבודך, מעמד לנפשות חסידיך. ושם נוה הנשמות הטהורות אשר בצרור החיים צרורות. וכן הוא בתהלים ל"ו, ובני אדם בצל כנפיד יחסיון. תרגם יהונתן בטלל שכינתך ישרון. וכן הובא הנוסח ברור תחת כנפי השכינה בס' אור צדיקים ז"ל עכ"ל.

הראיה הרביעית, ראיתי בסידור אשל אברהם [דף תרל"ד], הדבר בזכות ידידנו הרב רועי אציל הי"ו, שנתן לי את הספר ויישר חילו, הוא כותב כך, 'בישיבה עליונה תחת כנפי השכינה', כך אומרים, וכ"ה בבית עובד, ובתפילת החודש, ובסידור בית תפילה יקרא, וכ"ה בסידורי תימן. והסידורים כיום, מחקו את זה, כי ס"ל כדעת השל"ה, שאומר שנשמות ישראל מעל כנפי השכינה. ולענ"ד, יש רמז לגירסתינו בפסוק, מה יקר חסדך אלקים ובני אדם בצל כנפיד יחסיון [תהלים ל"ו ח]. כלומר, שכנפי השכינה מצילים עליהם, וא"כ הם תחת כנפי השכינה.

שאלה מהקהל: איך השל"ה יסביר את הפסוקים הללו?

תשובת מרן שליט"א: כאשר השל"ה יאמר שיעור, הוא יתרץ את עצמו. אנחנו כעת, מתרצים את המנהג שלנו. מספיק לנו, עד כאן.

ואעיקרא, מי הגיד לך שהשל"ה יענה ויסביר, אולי הוא יודה לדברינו, ומודים דרבנן היינו שבחייהו.

[ועיין עוד בעניינים דלעיל, בספר פתח עינים שבת דף לא. ד"ה ענותנותו, וילקוט כהונה סימן ק' אות ג' דף שכ"ה שכ"ו, ועלי תמר על ירושלמי כתובות פרק י"ג הלכה י"א דף קע"ח].

בנוסח ההשכבה שבסידורים, צ"ל "יסתירהו בצל כנפיו ובסתר אהליו", וכן צ"ל "הוא וכל שוכבי עמו ישראל".

דרך אגב, חושבני כי נפלה טעות בנוסח ההשכבה, במלים 'יסתירהו בסתר אהליו ובצל כנפיו', כך כתוב בהרבה סידורים, אבל צריך להפוך זאת, ולומר 'בצל כנפיו ובסתר אהליו'. והדבר פשוט, כי את כל נוסח ההשכבה, מהתחלה ועד הסוף, עשו זאת בחרוזים. 'מנוחה נכונה, בישיבה עליונה, תחת כנפי השכינה'. 'במעלת קדושים וטהורים, כזהר הרקיע מאירים ומזהירים'. 'זחילון עצמות, וכפרת אשמות'. 'זהרחת פשע, והקרבת ישע וכו'. הכל זה בחרוזים. א"כ, אם נאמר בהמשך, 'מלך מלכי המלכים ברחמי יסתירהו בסתר אהליו ובצל כנפיו', כאשר נאמר אח"כ, 'ויזכה לחזות בנועם י"י ולבקר בהיכלו', היכן הוא החרוז? לכן, צ"ל ההיפך. 'יסתירהו בצל כנפיו ובסתר אהליו'. ואז הדבר מתאים, עם המלים 'ולבקר בהיכלו'. כנראה, בלבול אותם המלים 'יסתירהו בסתר'. לכן הם חיברו אותן. אבל, זה לא קשור. אין חובה לחבר בין

אחד הרבנים שאל אותי, מה לעשות, כאשר הנפטרת לא התנהגה בצניעות? האם עלי לומר דבר שקר? ואם אדלג זאת ולא אגיד, מי יודע מה יעשו לי האנשים השומעים. ואנחנו לא נדע מה נעשה?

שאלה מהקהל: זה כמו בכתובה, שכותבים 'כלתא בתולתא', גם כשהיא מחוץ למחנה קדשנו.

תשובת מרן שליט"א: השאלה היא, אם בכלל אפשר לכתוב כך? עיין מ"ש בס"ד בספר טופס כתובות, ובשאר ספרים. אבל אני לא מתכוין לזה, אלא המדובר הוא שהיא היתה בדרך-כלל אשה כשרה, רק שהיא לא הלכה בצניעות, מבחינת הלבוש. וכן לא כיסתה את ראשה.

בהתחלה עניתי לו, שיאמר זאת במהירות, דהיינו שיבלע קצת את המלים. עד שלא ידעו, האם אמר, או שלא אמר.

מצד שני, חשבתי כי ישנו כאן עניין, אשר צריכים להבינו היטב.

אם אתם זוכרים, בזמנו [מוצק"ש תולדות ה'תשע"ב] דיברנו על המעשה של 'יצדקתך'. דהיינו, יש 'צדקתך', ויש 'יצדקתך'. כלומר, ישנם אנשים, שהם צדיקים. וישנם אנשים, שהם כאילו צדיקים יותר מכולם. עם תוספת אות וא"ו, 'יצדקתך'. הוא מוסיף עוד. דיברנו על כך בזמנו, אבל כעת ברצוני להוסיף ולומר לכם דבר חידוש. מצאתי שאחד מחכמי תימן, הביא את הסיפור הזה בסגנון אחר לגמרי. משהו מפליא.

הסיפור שהבאנו בזמנו, מובא בספר קב הישר [פרק נ"ב].

ישנו כאן מעשה נוסף, על רבי אלכסנדראי, שהוא הניח תפילין, ורימה וכו', אולי בהזדמנות

המלה 'סתירה' למלה 'בסתר'. ואח"כ המשך החרוזים, 'עמידהו, יזמינהו, ישקהו, יהנהו'. כל נוסח ההשכבה, היא בחרוזים. רק החלק הזה, הוא פגום. בנוסחאות אחרות, הדבר כתוב נכון.

ישנו דבר נוסף, בפיסקא האחרונה, 'הוא וכל בני ישראל השוכבים עמו, כולם יהיו בכלל הרחמים והסליחות', גם אנחנו שמענו את הנוסח הזה, והדפיסו כך בסידורים רבים, אבל ישנן נוסחאות רבות, שכתוב 'הוא וכל שוכבי עמו בית ישראל'. מאז שראיתי זאת, אני אומר כך את הנוסח הזה. נראה לי, שזהו נוסח יותר טוב. גם במעבר יבוק כתוב כך, וכן בהרבה תכאליל כת"י. אינני יודע, מדוע בזמן האחרון, שכחו את הנוסח הזה. אפילו בתכאליל כת"י שכתב זקני מהריק"א, כתוב כך. אינני יודע, מדוע הדבר נשתנה. אבל מסתבר שהסידורים החדשים שנדפסו מקרוב הם שגרמו.

בכל אופן חושבני, כי ישנן שתי בעיות, בנוסח הזה. ראשית, 'הוא וכל בני ישראל השוכבים עמו', וכי המדובר דוקא על אלה הקבורים באותו בית הקברות? ומה עם כל עם ישראל? מדוע רק 'השוכבים עמו'? דבר שני, נראה לי כי זהו קצת לשון מגונה. זהו כמו, 'האיש השוכב עמה' ח"ו. הדבר לא מתאים. לכן עדיף לומר, 'הוא וכל שוכבי עמו בית ישראל'. דהיינו, כל המתים, הנקראים 'שוכבים'. הנוסח הזה, יותר מתאים, מכל הבחינות.

תשובה לשואל האם ניתן לומר בהשכבה לאשה את המלה "הצנועה והכבודה", למרות שידוע שהנפטרת לא היתה צנועה.

הוספה בעניין המעשה של "היזהר מן יצדקתך", דהיינו מי שמתנהג בצידקות יתירה.

בנוסח ההשכבה לנשים, אומרים 'האשה הכבודה והצנועה וכו'.

אחרת נדבר על כך, כי גם את הסיפור הזה הוא מביא בנוסחא אחרת.

הרי אנחנו אומרים בתפילת מנחה שלשבת, **צְדָקְתְּךָ כְּהַרְרֵי אֵל, מִשְׁפָּטְךָ תְּהוֹם רַבָּה, אָדָם וּבְהֵמָה תוֹשִׁיעַ יְיָ [ותהלים ל"ה ז'] וְצְדָקְתְּךָ אֱלֹהִים עַד מְרוֹם, אֲשֶׁר עָשִׂיתָ גְדֻלּוֹת, אֱלֹהִים מִי כְמוֹךָ [ותהלים ע"א, י"ט], צְדָקְתְּךָ צְדָק לְעוֹלָם, וְתוֹרַתְךָ אֱמֶת [ותהלים קי"ט, קמ"ב].** שלשה פעמים. זהו ר"ת צו"ץ. על כך, אנחנו אומרים סימן, 'יום שיש דוץ, אין אומרים בו צו"ץ'. אבל לכאורה, מדוע קבעו את הסדר הזה? היה צ"ל, 'צדקתך', וא"כ עוד 'צדקתך', ובסוף 'צדקתך'. לא חסר תירוצים, לעניין זה. כגון, שזה לפי הסדר. הראשון, כנגד יוסף. השני, כנגד משה וכו'. אי אפשר, לשנות את הסדר.

אבל לפי זה, חושבני כי יש לנו תשובה טובה לכך. דהיינו, ישנם שני מיני אנשים. ישנו אדם, שהוא צדיק. בסדר. אבל ישנו אדם, שהוא צדיק יותר מדאי, "צדיק גדול". אתה מסתפק מי עדיף? תכריע שעדיף צדקתך. וזהו צדקתך וצדקתך?, בתמיהה. התשובה, צדקתך.

אתם יודעים, לצערנו התפרסם בזמן האחרון על משגיח אחד, שעשה מעשים אשר לא יעשו. אמרתי לעצמי, מעניין איך הבן אדם הזה? התברר לי, כי דוקא כלפי חוץ, הוא היה מדבר על שמירת העניינים, ועל ענייני קדושה וצניעות, דברים שלא מקובל לדבר עליהם בישיבות הליטאיות. הוא היה, 'צדקתך'. דהיינו, הוא מוסיף, ודוקא התברר שהוא בעצמו היה פגום מאוד בעניינים הללו. דוקא בגלל שכלפי חוץ הוא מראה את עצמו כביכול הוא צדיק, אדרבה זהו בכדי להסתיר את גנותו.

אבל צריכים להבין זאת. וכי חלילה אדם המתנהג בצדקות יותר מן האחרים, הוא פגום? אסור להיות צדיק יותר מכולם?

התשובה היא, כי פירושו שהאדם הזה הוא חשוד, ועליך לבדוק אותו, כי יכול להיות שזאת צביעות. והראיה היא, כי אם הוא עושה זאת כלפי הבריות, דוקא במה שהוא לא בסדר הוא מראה שהוא צדיק, אולי הוא עושה זאת בכדי שלא יבדקו אחריו ויגלו שבעצם הוא לא בסדר. לכן, אתה צריך לבדוק אותו, ולראות האם הצידקות הזאת היא גם בסתר, בד' אמותיו. צריך לבדוק זאת לעומק, האם הדבר אכן אמיתי אצלו. אבל, הדבר חשוד. לכן, אם יש לך שני אנשים, שאחד בגדר 'צדקתך', והשני בגדר 'צדקתך', תלך עם מי שהוא 'צדקתך', כי השני הוא בעייתי, אולי הוא לא בסדר. אין הדבר מוחלט, שהוא לא בסדר. אבל אולי הוא לא בסדר. לכן, אתה צריך לבדוק בציציותיו, לבדוק בסתר, בפנים, האם אכן הוא צדיק. לפעמים ישנם אנשים, המראים צידקות יתירה כלפי חוץ, ולבסוף התברר שהם בדיוק ההיפך מכך. כיון שהם חושבים להטעות את הבריות, בכך שכלפי חוץ הם מתנהגים כצדיקים, דוקא בדבר שהם לא בסדר.

ובעצם, זהו הסיפור הזה.

בא וראה מה ששמעתי מעשה, שהיה איש זקן עשיר גדול, והיה לו רק בן יחיד, בחור יפה עינים וחכם מאד. והיה היום, ויקרבו ימי הזקן למות, וקרא לבנו הבחור, וציוה לו קודם מותו ואמר לו, בני, הנה אני מנחיל לך ממון רב, אוצרות גדולות שיהיה לך כל טוב כל ימי חיך, ואני מצוה לך, שתשמור את עצמך מן הצבועין, מן אנשים שהמה עוסקים בחסידות הרבה, חוץ לטבע הבריות. אם הוא יותר מדאי צדיק וחסיד, תיזהר ממנו. כי כך מראין את עצמם שהן חסידים, אבל שבע תועבות הן בלבם. והיזהר מן 'צדקתך'. ואז יהיה לך ולרעך כל טוב כל הימים. ומת האיש הזקן. ואח"כ נשא הבחור בתולה יתומה ענייה אחת, יפת תואר מאד, באשר שישרה בעיניו.

הרחוב. ואמרו בלבם, שהוא הגנב, ותפשו אותו, ונגמר דינו למיתה, אחר העינויים שנפסקו לו.

כשהיו מוליכין אותו לתלותו על העץ, הלך איש אחד עמו. [מרן שליט"א אמר, שהוא היה כומר. העורך. כך מפורש בנוסח שבספר קב הישר השלם, שנדפס מקרוב, ויש שם עוד שינויים חשובים. יב"ן]. כנראה אצל הגויים, הכומר מלווה אותם, בכדי שיתוודו וכו'. ואותו האיש, היה חשוב גדול אצל המלך, והיה מדבר על לבו דברי ניחומים. ואח"כ היו מולכין אותו ברחוב אחד, שהיה שם אשפה, חוץ מכבודכם, והיו תולעים יוצאין מהאשפה על הארץ. ואמר האיש להתליין, שיסבב את האיש סביב להתולעים, שלא ימית את התולעים. מאחר שהתורה הזהירה, 'ורחמיו על כל מעשיו'. הכומר ידע תנ"ך. הוא ביקש, שלא לדרוך על התולעים. חשב היהודי בליבו, כנראה הכומר הזה, הוא 'יצדקתך'... אמר האיש בלבו, אף האיש הזה, הוא מן הצבועין של 'יצדקתך'.

אמר האיש בעל האשה לעבדי המלך, שהוא והאיש הזה הם שעשו הגניבה בחצר המלך. ומיד תפשו השומרים גם לאותו האיש, וציוה המלך לחפש בחדר האיש הגדול, ומצאו שם כל הגניבה. ואח"כ שאל המלך את האיש בעל האשה, מה שייכות לו אצל האיש הזה? התחיל לספר להמלך מצוואת אביו, ומה שאירע לו עם אשתו הזונה, ומה שאירע לו עם האיש הזה. ולכן היה נוקם ונוטר לו, שהיה רוצה להיות צדיק הרבה. וציוה המלך להחיל, לתפוס את אשתו הזונה, ומצא שכדבריו כן הוא. וציוה המלך, להשיב את האיש לביתו כבראשונה, ואשתו ציוה להסיר את ראשה, ואת האיש הצבוע ציוה לתלות על העץ ע"כ.

נלמד מזה המעשה, שלא יסמוך האדם במה שיראה בעיניו, שהוא הולך תמים. לא כל מי

ואחר הנישואין, שמח באשתו. ואשתו היתה צנועה וחסודה בעיני בעלה. וכמו שנים, ד' או ה', אמר הבעל לאשתו, בואי עמי לטייל ברחובות ובשווקים, לראות בטוב הארץ. ואמרה לו אשתו, לא אלה, פן אשא עיני אל אנשים אחרים, או אנשים אחרים יתנו עיניהם בי, ואני מכשילה אותם. אז אמר בעלה בלבו, אף היא נראית כצדקת. וזכר את צוואת אביו, ושתק, והלך בעצמו לשוק יחידי.

מה עשה האיש הנ"ל? כמו חצי שנה אחר זה המעשה, הלך וציוה לעשות לכל החדרים שבביתו שני מפתחות, ונתן מפתח אחד מכל חדר וחדר לאשתו, ומפתח א' לקח לעצמו, ולא הגיד לאשתו שיש לו עוד מפתח. והיו היום, אמר הבעל לאשתו, שהוא צריך לילך למרחקים, לקנות סחורות, להכין לו צידה לדרך. וכך עשתה אשתו, כי היתה סבורה, שבעלה יסע ממנה כדרך כל הארץ. וליום מחרתו, נסע הבעל ממנה. והיא סברה, שילך בעלה למרחקים.

אבל הבעל עשה בערמה, וכשהיה חצי פרסה מחוץ לעיר, ציוה לעגלון לשוב ולילך לעיר. ולא שב לביתו, כי אם לבית האושפיזא, אשר אורחים שמה. וכאשר הגיע החושך בלילה, הלך העשיר לביתו, ופתח פתח ראשון בביתו, ואחר כך הלך מחדר לחדר, עד שבא לחדר אשתו, שהיתה ישנה, ואחד היה שוכב עמה במטה. וכשראתה האשה שבעלה הוא בחדר, אמרה שיקח חרב וידקור את בעלה. והוא היה מתירא, והלך לו מחוץ לביתו, ומרוב הצער שלו הלך ושכב בשוק, וישן שם.

ובאותו הלילה, נגנב מהמלך של אותו העיר, אוצר אחד. ולקח הגנב כל האבנים טובות של מלך, והיתה צעקה גדולה בארמון המלך. וציוה המלך, לחפשו בכל הדרכים ובבתים, חיפוש אחר חיפוש. והלכו עבדי המלך בכל העיר ההיא, ומצאו להאיש שוכב וישן על

התנהגה בעדינות, היא אפילו היתה צוחקת עם גברים, ואפילו בנוכחות בעלה, דבר שלמעשה הוא אסור, אבל כנראה הוא ידע בה, שלאמיתו של דבר היא אכן צנועה.

לימים באה יתומה אחת, לדפוק על הדלת. זהו סיפור ממש מפליא. הייתי אפילו אומר, קיצוני ממש. היא שואלת לחם. מסכנה עניה, המחזרת על הפתחים. ירד הוא בעצמו ליתן לה פת. פיתתו ברוב רשעה. כיון שראה אותה, פשטה ידיה והסתירה את פניה. היא כיסתה את הפנים. ויחשבה לכשרה. אבל, זהו 'צדקתך'. אמר, מובטח אני בזאת האשה, כי יצאו ממנה נביאים.

עמד וגירש את אשתו ואת בניה. הראשונה אינה צנועה, לכן הוא מגרש אותה. אמר לה, תני כדך, ולכי לשאוב מן הנהר. אמרה לו, חס ושלום, איני יוצאה ברחוב ביום, פן יסתכלו בי הרווקים, ויבואו לידי קרי בלילה, ואז אשא את עוונם. כי אצא לשאוב, בעלות השחר, בטרם יכיר איש את רעהו. ויהי בערב, באישון לילה ואפילה. הלך הוא בעצמו לשאוב. והיא כן תעשה כל הימים.

לימים, סיפר כל המאורע לחבירו. אמר לו, שמא סימני טהרה היא מראה, ותועבה היא עושה בסתר. הצנועה הזאת, מי יודע מה היא בסתר? אמר לו, חס ושלום, שניכר הכשירה. אמר לו, זאת העצה היעוצה, תנסה אותה. אמר לו, אני הולך בדרך מרחוק, ואני מתעכב חודש וחצי, ואחרי כן אני אחזור. תבוא בחצי הלילה, תסתכל בבית שלך. אם הנר כבוי, והיא ישנה על מטתה, אין דבר. ואם תראה הנר דלוק, אזי תבוא וכבר המפתחות בחיקך ותפתח ותראה. ואז הכר לך האמת איתה. זהו.

אין בכת"י את המשך הסיפור. הוא נעצר כאן. ישנם עוד כמה דברים, החסרים בספר הזה.

שנראה צדיק, ומדבר דברי מוסר גבוהים, הוא אכן כזה. כי אדרבה, אולי הדבר חשוד. כי אין האדם יודע, מה שהוא בלבבו. וכלל הזה נקוט בידך, מי שאינו רוצה ליהנות בממון של חבירו, ומכ"ש שאין רוצה בממון של גזל או ממון של גניבה, ומשאו ומהם הוא באמונה, הוא איש צדיק וישר בודאי וכו'. אם תראה אדם, הזהיר בדיני ממונות, זהו צדיק. הוא מאריך על כך. הזמן קצר והמלאכה מרובה.

ברצוני לומר לכם כעת, כיצד החכם התימני הביא את הסיפור הזה, והדבר ממש מפליא. אינני יודע, מה המקור שלו, אבל נראה מה שהוא כותב. זהו הר"ר אברהם ערוסי הלוי, הוא שהביא את הסיפור הזה, ותשמעו כיצד הוא הביא זאת.

מעשה באיש אחד, שצויה את בנו, היזהר מן הצנועים ומן הצבועים ומן 'צדקתך'. עמד והשיאו אשה פרוצה לעיני בני אדם, משחקת לפניו בכל עת, וילדה לו שני בנים, ונפטרה לה לבית עולמה. נראה מדבריו, כי ברצונו לומר, שהאשה הזאת לא היתה צנועה כלפי חוץ, כך 'לעיני בני אדם', אבל הוא ידע כי היא אכן צנועה.

בכך אני רוצה לתרץ, את שאלתינו דלעיל. דהיינו, ישנם מצבים, כי גם כאלה אשר לצערנו אינם צנועים בצורה החיצונית, אבל יש להם צניעות פנימית. ישנו מצב כזה. לפעמים אני פוגש דברים כאלה. [למשל, זה ממש מקרוב נשאלתי אודות אשה אחת יוצאת מרוקו, שהיא ובעלה נחשבים חילונים, אך בכל זאת שומרים על טהרת המשפחה, שמתביישת מאד מאד לבוא לרב לשאול על כתמים, ואפילו לא לרבינית]. כמובן, זה לא שהדבר רצוי, אבל בכל אופן, ישנם מצבים כאלה.

זהו פירוש המלים, 'משחקת לפניו בכל עת', באותו המעשה. הוא משתמש בלשון הפסוק (משלי ח', ל"א) במובן אחר. דהיינו, היא לא

ראייה דק, היה אפשר להבחין בכך מראש. וכהנה וכהנה.

לסיום, אני רק מזכיר לכם, כי במלאות כ"ד שנים לאסיפתו לבית עולמו של מוריננו ורבינו הגאון הצדיק נסים (נחום) רצאבי זצוק"ל ראב"ד העיר רצאבה ומחבר הספר אור הנר, כפי שאמרתי בהתחלת השיעור, אני מקוה כי במשך השנה הקרובה, יזכנו ה' להוציא לאור את הספר אור הנר, נתאסף לעלייה לקברו ביום רביעי ו' מנחם אב ה'תשע"ו ב'שכ"ז בשעה 11:00 בבוקר, בבית ע'למין בכפר סבא, חלקת שומרי תורה [חלקה 22 שורה י']. היציאה בשעה 10:30 בבוקר, מרחוב בירנבוים 13 בני ברק. מוקירי זכרו, כעת אתם כבר מכירים ומוקירים, כפי שהסברנו מקודם, המעוניינים להצטרף, יפנו לרב ניר טייירי הי"ו בטל': 052-7635645. ביקרא דאורייתא.

כעת נעשה השכבה, לעילוי נשמתו. תנצב"ה.

מה רב טובך וגו' מנוחה נכונה וכו'.

ויהי רצון שבקרוב יתקיים בנו מקרא שכתוב, בלע המות לנצח, ומחה וגו' כי י"י דבר. אכ"ר.

אבל הסוף ידוע לפי הנוסח שבספר קב הישר הנזכר לעיל.

בכל אופן, הוא נתן כאן דוגמא קיצונית מאד, של צניעות יתירה. ובסופו של דבר התברר, שהיא היתה פרוצה. כך מסתבר. דהיינו, ישנו מצב, שהאדם מכסה על קלונו. הדבר יכול להיות, בין לגבי גברים, ובין לגבי נשים. הם מראים צניעות מדאי יתירה, בכדי להטעות.

אבל ח"ו, אי אפשר להגיע מכך, למסקנות שהן וודאיות. שהרי מה נאמר לגבי רות? הרי כתוב, שבוועז ראה ברות, צניעות יתירה? וכי ח"ו, היא היתה בגדר יצדקתך? בודאי שהיא היתה צנועה. אין ספק בכך. כמו כן, קמחית, אשר זכתה, ויצאו ממנה שבעה כהנים גדולים, שלא ראו קורות ביתה קלעי שעה, בירושלמי מסכת תענית מובא כי אשתו של אבא חלקיה, היתה לובשת בגדים צואים, כדי שלא יסתכלו בה. אלא פירוש, שהדבר מחשיד. מי שהוא חסיד יותר מדאי, צריך לבדוק אחריו, מה המהות והתוכן שלו. ואם לאחר שבדקים, רואים כי הוא אכן ירא ושלם, אזי אדרבה, בודאי שזהו לשבח גדול.

המקום ברוך הוא יזכנו.

הערה מהקהל: (ההערה לא נשמעת ברור בהקלטה). תשובת מרן שליט"א: נכון. אולי אפשר לראות, לפי סימנים אחרים.

לגבי אותו המשגית, שסיפרתי עליו מקודם, שאלתי משהו עליו, כיום אברך חשוב מידידינו, אבל הוא למד שם באותה ישיבה, והוא אמר לי, שהראש שלו לא היה בלימוד. היה אפשר לראות עליו זאת. הוא אמר לי, כי מי שהכיר אותו מקרוב, "לא נפל מן הכסא", כאשר הוא שמע את הסיפורים עליו. עם חוש

הודעה חשובה!

שיעור זה הוקלד עפ"י שמיעה בעיקר,

נערך והגה לפי הבנת העורך.

השיעור היה לנגד עיני מרן שליט"א קודם הוצאתו, הוסיף עניינים וציין מקורות, שיפר ותיקן דברים רבים, אולם מפאת העומס הרב המונח על כתפיו, נבצר ממנו לעבור הגהה מדוקדקת, להאיר ולהעיר בהרחבה כבשיעורים שעברו.

לאור האמור, בכל ספק או שאלה המתעוררת למעייין בשיעור זה, יש לו לברר היטב את הדבר להלכה ולמעשה אצל מרן שליט"א. הערות ותיקונים יתקבלו ברצון.

ניתן להקדיש את הוצאת השיעור לע"נ,

או לרפואה, הצלחה ופרנסה טובה.

פרטים בטלפון: 050-4140741